

BOGA Bálint

Orvos - költők

Schillertől napjainkig

A szépirodalom és az orvoslás kapcsolata régóta szép példákkal szolgál a szellemtörténet kutatóinak. Az ókorban és a középkorban, amikor még nem differenciálódtak ágakra a tudományok és a művészetek, sőt még egymástól sem váltak el, az orvosi szöveget is szépirodalmi stílusban fogalmazták meg, illetve az orvosi tevékenységet folytató személy esetleg, többek között, szépirodalminak tartható művet is alkotott. Így lényegében szépirodalmat teremtő orvosról az újkorban beszélhetünk csak, ezek többsége prózai művet hozott létre.

Két magyarázattal közelíthetjük meg ezt a már modern kori jelenséget. Az egyik: sok irányú érdeklődést megélő személy hivatást kell, hogy válasszon, az orvoslásban találja meg az őt kielégítő területet, de közben mintegy úrrá lesz rajta az írás utáni vágy és műveket teremt. Csehov mondta, hogy „ az orvoslás a feleségem, az irodalom a szeretőm, ha megunom az egyiket, a másikkal töltöm az időmet”. Vannak, akik – mint Csehov – a két hivatást párhuzamosan művelik, de van, aki elmerülvén az írásban, az orvosi munkát elhagyja. A másik megközelítés: az orvosi hivatás rengeteg emberi sorssal hozza össze művelőjét, az emberek az orvosnak lelkiileg is kitérülnek, és ez a sok összegyűjtött – vagy csak néhány, de felforgató élményt nyújtó – tapasztalat az orvost gondolatok, a hallott események inspirálta történetek megírására ösztönzi. Persze ekkor is szükségeltetik tehetség, hogy az alkotás minősége alapján írónak nevezhessük.

Eltételezve az orvos-íróktól, a betegség, az orvosi tevékenység sok esetben szolgált témául az íróknak. A betegség, mint az ember egész személyiségét megrendítő életjelenség következményeinek leírása lehetőséget ad lelki reakciók mélyebb kifejtésére. Susan Sontag *A betegség mint metafora* című esszéjében pl. ebből a szempontból tekinti át a világirodalmat.

A költészet területén lényegesen kevesebb orvost találunk, mint a prózai műfajokban, talán a formai követelmények kevesebb orvost inspiráltak, azaz: gondolataikat szabadabban akarták előadni?

Meg kell említeni azonban, hogy már az ókorban az ismereteket igen gyakran vers formában foglalták össze, így könnyebben voltak memorizálhatók az írásbeliség előtt. De könyvekben később is írtak így. Ezeket hívták poema didacticum-nak, vagy poema memoriale-nak, az orvosi témájúakat poema medicum-nak. Körülbelül a 16. századig voltak használatosak. Az egyik legnagyobb hatású ókori görög filozófus, Empedoklész, aki orvosként is működött, széles világtételezés verses formában rögzítette, hexameterekben írta meg *A természetéről és Tisztulások* című műveit, sőt a feltételezett *Orvosi értekezés* című művét is. Hippokratész *Prognosztikonját* is versbe foglalták később. Serenus nyolcvan betegség kezelését írta le hexameterben *Liber medicinalis...* c. művében (Kr. u. 3. század). Odo von Meung a 11. században írt hexameterben gyógynövénykönyvet.

A híres salerno-i orvosegyetemen is verses formába öntötték a tantételeket, ez volt a *Regimen Sanitatis Salernitatum* (12. század). Egyértelmű volt számukra is a régi megfigyelés, amely szerint a verses formát jobban lehet megtanulni, rögzíteni. Így maradtak meg szájhagyomány útján a nagy mítoszok, eposzok is.

A *Salerno-i szöveget* Felvinczy György 1694-ben fordította magyarrá. Álljon itt néhány sor belőle: „Az hasban megtartott kóválygó dohos szél / Nagy nyavallyákat hoz, onnan ha ki nem kél / Görtsöt, vízkórságot, kolikátul a bél, / S' az illy ember gyakran fő-szédelgéstől fél.”

A reneszánsz idejéből Girolamo Fracastoro nevét kell kiemelnünk, akit az összehasonlító orvoslás atyjának tartanak és akinek poémája alapján a mai napig orvosi nyelven syphilis-nek nevezzük a vérbajt (Syphilis seu morbus gallicus, 1530). A műben egy Syphilus nevű pásztor Apollót fenségében sérti meg, aki azután a nevezett betegséggel bünteti meg őt (ekkor a betegség még hevenyebb lefolyást mutatott).

A modern orvos költők elemzésére térve a fő különbség a prózaírókkal való összehasonlításnál abban állhat, hogy a költőknek eleve erős, önkifejezésre törekvő személyiségük van. Weöres Sándor szerint a képzelőerő nagy mozgékonyasága és verselő+fogalmazó készség megléte kell a költői személyiséghez, de – szerinte – jellemző költői lelkiület nem létezik. Tizenéves korban mindenkiben vannak romantikus érzések, sokan verset is írnak, de csak néhányan folytatják pár évvel később is. Az orvossá lett költőben az erős megjelenítési vágy a domináns és háttérbe szorítja – a legtöbb esetben – az orvosi hivatást, igaz, némely esetben nem saját elhatározás vezette a költőt az orvosi tanulmányok választásához (Schiller). Azonban az orvosi gondolkodásnak és a költői gondolatformálásnak van közös gyökere: az absztrakció, tehát mindkettőnél meg kell találni a kapcsolatot az elvont és a valóság között. Ismerünk neves költőket (írókat), akik az ismeretvágy kielégítése céljából elindultak az orvosi tanulmányok útján, de még a diploma megszerzése előtt rájöttek költői elhivatottságukra és elhagyták az orvosi egyetemi stúdiumot, példaként említhetjük Nicolas Lenaut, Louis Aragont, André Bretont, vagy Bertold Brechtet. Az utóbbi három katonarorvosi szolgálatot is teljesített az első világháborúban.

Többeknél a versek témája vagy a kidolgozás független az orvosi ismeretektől vagy tapasztalattól (Keats), bár a logikában ilyenkor is felfedezhető az orvosi gondolkodás átfogó jellege, de van, aki éppen ennek naturalista hatásait emeli be a költészet berkeibe (Benn). Az ihlet az orvos-költőknél is az élet, a magánélet legkülönbözőbb területeiről származik, az orvosi elemzés azonban ritkán érhető tetten (mint Zmajnál), tehát a költői alkat a meghatározó, az orvosi tevékenység, ha egyáltalán megmarad mellette, másodlagos.

Nézzünk néhány példát, amelyek igazolják, hogy egyes költőink mennyire különböző élethelyzetből kiindulva lettek orvosok.

Johann Christoph Friedrich Schiller (1759–1805)

Édesapja katonatiszt és seborvos volt, s egyik kedvenc embere Karl Eugen uralkodó hercegnek. Friedrichnek a herceg parancsára 1773-ban be kellett iratkoznia a stuttgarti katonai akadémiára, ahol jogi tanulmányokat folytatott. Sem a katonai kemény fegyelem, sem a jogtudomány nem vonzotta, ezért bizonyos fokig jól fogadta, hogy 1775-ben a herceg az orvosi fakultásra irányította át, itt jobb tanulmányi eredményeket is ért el. Különösen az emberi test és lélek kapcsolata és a filozófia érdekelt. 1779-ben *Filozófia a fiziológiában* című értekezését nyújtotta be záró dolgozatként, de az egyetem tanárai nem fogadták el. Ebben már kifejeződött mai meghatározással pszichoszomatikus szemlélete, amely akkor korainak bizonyult. Ezt a szemléletét igazolja egy másik eset is. Egy katonatársának összetett tüneteit lelki terheléssel magyarázta, ezért pihenést javasolt, de a herceg nem fogadta el véleményét és eltiltotta a betegét. A tények Schillert igazolták, ugyanis később, amikor az illető leszerelt, a

panaszai teljesen megszűntek. 1780-ban újabb diplomadolgozatokat adott be, az egyik kifejezetten szomatikus témát dolgozott fel (*De discrimine febrium inflammatorum et putridarum, A gyulladáson és rothadásos eredetű láz közötti különbségről*), a másik az állati és emberi természet összefüggéséről szólt. Ezeket elfogadták és így Schiller a stuttgarti gránátos ezred orvosa lett. A munkát nem kedvelte, többségében rokkant katonák felügyelete tartozott hozzá, civil orvosi működéshez újabb vizsgát kellett volna letennie. Közben már irodalmi tevékenységet is folytatott, írt egy drámát, amely elveszett (*Der Student von Nassau*), 1776-ban megjelent első verse (*Az este*) és elkezdte írni *A haramiak* című színművét. Ezt 1881-ben névtelenül kinyomtatták és 1782. január 13-án Mannheimben megtartották ősbemutatóját, amelyre a herceg tilalma ellenére elment. Emiatt 14 napi zárkára ítélték. A műben egyértelmű volt a herceg zsarnokságára utalás, ezért megtiltották számára, hogy orvosi témán kívül másról írjon. Így nem maradt más hátra, mint hogy egy barátjával Mannheimbe szökjön. Ezután már nem foglalkozott orvosi tevékenységgel. A zsarnoki környezetből menekült el, nem az orvosi hivatástól. Egy barátjának írt levelében elsőként nevezi meg magát, mint orvost és csak másodjára, mint költőt.

Az ezt követő időszakban viszont sokat küszködött tuberkulózis okozta panaszokkal. Ő maga a fertőzödést egy tüdőbajban elhunyt iskolatársának boncolására vezette vissza. Közben kiteljesedik költői-írói életműve, 1782-ben jelent meg versantológiája, Bauerbachban fejezte be *Ármány és szerelem* és *Don Carlos* című drámáit. 1787-től Weimarban élt, testi bajai folytatódtak, 1791-ben alapbetegségéhez kapcsolható mellhártyagyulladás, majd béltuberkulózis tünetei jelentkeztek. Goethehez fűződő barátsága éllette, adott lelki erőt. 1805. május 9-én tüdőgyulladás tünetei közt elhalálozott. Sokáig úgy hitték, hogy az ő szarkofágja van a Goethe koporsója mellett található sírban, mostanra DNS-vizsgálatok segítségével kiderült, hogy ez tévedés.

John Keats (1795–1821)

Szülei korán elhaláloztak, valószínűleg mindketten az akkor gyakori tuberkulózisban. Elemi iskoláit magániskolában végezte, majd gyámja jóvoltából Thomas Hammond edmonti sebész és orvos mellé került orvos-segédnek. Az orvoslás és a gyógyszerészet között ekkor nem volt éles választóvonal. Az előírt tanulmányi idő ekkor öt évnyi, gyakorló orvos mellett töltendő gyakorlat és egy év kórházi praxis volt. Keats feladata Hammonds mellett az volt, hogy reggelente végiglátogatta a magas rangú betegeket, mintegy anamnesztikus adatokat gyűjtött, amelyeket le is jegyzett. Az orvos-segéd fogat húzott, eret vágott, sőt néha szülésnél segédkezett. Keats már négy év után megkezdhette kórházi gyakorlatát, amelyet két, egymás mellett elhelyezkedő, egymással szakmai kapcsolatban is levő londoni kórházban végzett, a St. Thomas és a Guy's Hospitalban. Előbbi a sebészet és anatómia, utóbbi az általános orvostan (most belgyógyászatnak neveznénk), a terápia és a szülészet területén mutatott fel kiemelkedő tevékenységet. Sok neves orvos oktatott ezekben, így például a sebész Sir Astley Cooper, akiről a látványzalagot nevezték el. A boncolásoktól szépséget kedvelő személyisége undorodott, akkoriban sokszor a temetőkből ellopott hullákon végezték ezt. A műtéteket még utcai ruhában végezték, az aszepszis és az érzéstelenítés ismeretlen volt. Keats tapasztalatairól jegyzeteket írt és ekkor már megírja első komoly verseit (pl. *A magányossághoz*, *Szonett a hősközhöz*: ezt Tadeusz Koszciuszko szabadsághős sebesüléséről kapott ismereteit követően). A két kórház mellett a gyógyszerésziskolát is látogatta (Apothecaries Hall). A segédorkvosi feladatokat szorgalmasan végezte, részt vett a viziteken, ügyeletet vállalt, házi sebészként is működött. 1816-ban letette záróvizsgáját és a Gyógyszerész Társaság regiszterébe felvételt nyert, azonban gyámja kérése ellenére csak a költészetnek szenteli további életét. Barátok segítik, például versei megjelentetésében, illetve a művészi elmélyülés kiteljesedésében. Így Haydon nevű festővel a British Museum antik műveit tanulmányozzák, főleg az Elgin-márványokat. Verseiben az

antik szépség csodálata fejeződik ki (*Óda egy görög vázához, Endümion*), ezekhez kapcsolódott a viszonzatlan szerelem élménye, mindennek kifejezése a romantika nagyjai közé emelte, amelyben gyakran a szépség és lelki fájdalom együtt jelenik meg. Nagy megrázkódtatás számára testvérének, Tomnak megbetegedése, akit szüleihez hasonlóan tüdővész támadott meg. Keats ápolta és minden valószínűség szerint tőle kapta meg ő is. Öccse 1819-ben meghalt és ő már 1820 elején észleli saját vérköpését és orvosi tudása alapján tisztában van sorsával. Ekkor a tüdőbajosoknak a déli országokba utazást javasolták, így ő is egy barátjával Olaszországba utazik, Nápolyig is eljutnak, de végül Rómában állapotodnak meg, a Spanyol Lépcső mellett bérelnek lakást. A halál itt éri 1821 februárjában. Orvosi könyveit élete végéig megőrizte.

Jovan Jovanovic Zmaj (1833–1904)

Középiskolát Újvidéken, Halason és Pozsonyban, jogi tanulmányokat Pesten, Prágában, Bécsben végzett. Aljegyzőnek nevezték ki, de nem érezte magát jól ebben a munkakörben, ezért otthagya és irodalmi készítésének engedett. 1863-ban a szerb Matica irodalmi társaság pesti Thököly-féle intézetének (Thekelianum) felügyelője lett. Itt közben orvosi tanulmányokat végzett, sikeresen letette a záró szigorlatokat is. Ezt követően Belgrádban dolgozott, mint körzeti orvos.

1849-től kezdődően foglalkozik irodalommal. Felesége halála után írt versei a szerb irodalom gyönyörű darabjai. Sokat fordított idegen nyelvből, így a magyar irodalom remekművei közül Arany *Toldiját*, Petőfi *János vitézét*, Madáchtól *Az ember tragédiáját* és sok más verset (pl. *A velszi bárdokat*). Más nemzet költői közül említhető például Heine, Béranger, Lermontov. Több folyóirat szerkesztője volt, így pesti tartózkodása alatt 1864 és 1871 között a *Zmaj* (jelentése: sárkány) című lapnak, amely sok humoros írást közölt. A lapot vele azonosították és így kapta meg családi nevéhez a Zmaj kiegészítést. A szerb költészet egyik meghatározó egyéniségének tartják, sokan a szerb Petőfinek. Versei három csoportra oszthatók: líra (szerelem, házasság), humor-szatíra (szabadelvűség) és gyermekversek. Kislánya halálos betegsége alkalmával írt verse megrendítő, fájdalmasan írja le, hogy orvos létére nem tud segíteni és elkerülhetetlen a vég.

Gottfried Benn (1886–1956)

Apja protestáns lelkész volt. Az Odera menti Frankfurtban járt gimnáziumba, majd teológiát kezdett tanulni, két év múltán azonban átiratkozott az orvosi fakultásra. Végzése után katonaoorvos lett, majd Berlinben mint bőrgyógyász és nemi betegségek szakorvosa folytatott orvosi tevékenységet 1917 és 1935 között. Első verskötete 1912-ben jelent meg *Hullabáz és más költemények* címmel. Költészete expresszionistának mondható, de annak végletes formáját valószínűleg meg. Az orvosi ténykedés naturalista észlelései nyers valóságukban jelennek meg a költeményekben (pl. *Férj és feleség átmegy a rákbarakkon*: „szétrágott ölek”, „oszló mell”, „ágy bűzlik”, „rothadó nedv”, ford.: Szabó Lőrinc), a természettudományos, kórtani szemlélet uralkodik bennük, de a pszichoanalízis és a francia szimbolizmus (lásd Baudelaire: *A dög*) is tetten érhető verseiben. Kortársai közül sokan támadták, perverznek tartották, de mások úgy vélték, hogy minden emberi jelenségnek helye van a költészetben és Benn-nel végre ez a világkép is megjelent. 1933-ban a hitleri eszmék mellett nyilatkozott, de hamar kiábrándult és „belső emigrációba” vonult, sőt 1937-ben megjelent verskötete alapján bolszevistának bélyegezték a náci sajtóban és kizárták az írói kamarából. A második világháborúban is részt vesz katonaoorvosként. A háború után korábbi vegyes politikai megnyilvánulásai miatt egy ideig bizonytalan helyzetbe került, de 1948 után ismét aktív, sőt esztétikai nézetei hatást gyakoroltak fiatalabb kortársaira. Ekkor az európai szellemiség és a tiszta költőiség apostola lesz. Orvosi alapkép-

zetségének nyomait több helyen megtaláljuk verseiben (pl. *Búcsú*: „Betöltesz mint friss sebet a vérzés ...”, ford.: Nemes Nagy Ágnes).

Agostinho Neto (1922–1979)

Angolában született, amely akkor még portugál gyarmat volt. Édesapja metodista lelkész. Iskoláit a fővárosban, Luandában végezte, utána orvosi tanulmányok végzése céljából Portugáliába ment. A Coimbra-i és lisszaboni egyetemen látogatta az orvosi fakultást. Ekkor már csatlakozik a Salazar diktatúrája elleni forradalmi mozgalomhoz. 1951-ben bebörtönzik, hét évig ül. Szabadulása után 1959-ben kapja meg orvosi diplomáját és visszatér Angolába, orvosi tevékenységet folytat és kapcsolódik a felszabadító mozgalomhoz (MPLA, ő lesz ennek elnöke 1961 és 1974 között). 1960-ban megint letartóztatják (az orvosi rendeléséről viszik el), hatalmas tiltakozó megmozdulás követi ezt, amelyet a portugál karhatalom vérbe fojt. Lisszabonba viszik, száműzik, majd házi fogságra ítélik, ahonnan megszökik és sok nemzetközi találkozón próbál népe érdekében támogatókat szerezni. Közben harcos hangulatú verseket ír, portugálul és anyanyelvén. Személyében a három hivatás, az orvosi, a szabadságharcos-politikus és a költő egy célt szolgál: népének javát, felszabadítani a gyarmati sorból, egészségét és szellemét szolgálni. 1974-ben Portugáliában forradalom tör ki, megdöntik Salazar rendszerét, demokratikus államszervezet alakul, 1975-ben Angola független lesz és Neto 1979-ig, haláláig, az ország elnöke. Politikailag a Szovjetunióhoz közeledik, de rendszere inkább szocialista vonásokat visel. Halála után a luandai egyetem az ő nevét vette fel és születésnapja nemzeti ünnep. Mindezen politikai történések mellett nem elhanyagolható forradalmasító hangvételű költeményei hatása, amelyek az afrikai öntudat, az afrikai identitás megrázó erejű rapszódiai. Magyarul *Vérzünk, virágzunk* címmel jelent meg antológiája.

Ronald D. Laing (1927–1989)

Skóciában született és végezte iskoláit. A filozófia és a zene érdekelte, de végül a Glasgow-i egyetem orvosi szakára iratkozott be. Diplomája megszerzése után a Brit Hadseregénél pszichiáterként működött, utána a Gartneval kórházban, majd a londoni Tavistock klinikán tevékenykedett. David Cooperrel és Thomas Szasz-szal együtt őt tarják az anti-pszichiátria egyik apostolának. Az elmeorvosoképekben – ha egyáltalán betegségek – a szociális, intellektuális és kulturális okok mellőzését kérték számon a biológiai pszichiátrián. A viselkedés alapján diagnosztizálnak, de biológiai alapon kezelnek – ezt vetik szemére. Saját életének tapasztalatai hozzásegítették nézetei kialakításához, az anyjához kapcsolható trauma, saját depressziója és epizodikus alkoholizmusa, családi veszteségei. Nézeteit az énnel kapcsolatban két könyvben írta meg (*Divided Self; Self and Others*). A hazánkban mostanában könyveivel megjelenő és elismert pszichiáter, Feldmár András az ő tanítványa volt. Betegeitől kapott pszichológiai információit, érdekes gondolatokat, párbeszédet rövid prózaverszerű írásokban közölte, amelyeket magyar nyelven is elérhetünk (*Gubancok; Tényleg szeretsz?...*). Vitatható, hogy vajon versek-e ezek. Véleményem szerint a mai poétika tág határait figyelembe véve, de lényegét nem felejtve, úgy vélem e művek is a szépirodalomba sorolhatók.

Lorand Gaspar (1925)

Magyarként Erdélyben, Marosvásárhelyen született. Felmenői között örmények és németek is voltak. Iskolás korában ismerkedett meg a francia nyelvvel. Középiskolái elvégzése után 1943-ban Budapesten, a Műegyetemen kezdte meg tanulmányait, de a háborús események Nyugat-Európába úszták és a háború vége után Párizsban telepedett le. A nehéz körülmények ellenére beiratkozott az orvosi egyetemre és sikeresen el is végezte. Azért választotta ezt, mert – mint

később írta – az orvostudományban a tudomány és a művészet szintézisét látta. 1954-ben Izraelben vállalt orvosi munkát, a jeruzsálemi francia kórház sebésze lett (részben Betlehemben is dolgozott), 16 évi munka után Tuniszban vállalt hasonló feladatot, sebész-főorvosként tevékenykedett. Harminc éves korában kezdett költéssel foglalkozni, franciául írt sajtószerű verseket, 1966-ban jelent meg első verses kötete *Az anyag negyedik balmazállapota (Le quatrième État de la Matière)* címmel, 1967-ben ezzel Apollinaire-díjat nyert. Azután folyamatosan közölte verseit, rangos irodalmi díjak birtokosa lett (Goncourt-díj), de közülük a legkiemelkedőbb a Költészet Nemzeti „Grand Prix”-je, 1994-ben. Így ő is bevonult azon kiváló irodalmárok közé, akik idegen nemzetiségük ellenére a francia irodalmat gazdagították (Samuel Beckett, Cioran, Tzara, Semprún, stb.). Vállotta, hogy „az én hazám a francia nyelv és kultúra”. Versei magyarul először 1981-ben jelentek meg (Tellér Gyula fordításában, később többen fordították, főleg Somlyó György, Lackfi János). Orvosi, biológiai szemlélete sokszor tetten érhető költeményeiben. Némelykor úgy érezhető, mintha sebészkeze megtisztítaná a tárgyak, a materiális világ felszínét és még mélyébe is behatol, mint a kés az emberi szövetekbe. *Klinika* című ciklusában direkt formában is megjelennek a betegek: fülét a beteg „bordáira tapasztja”, és hallja: „ödémás szívszélhúdéses hörgés, horkantó-sípoló bronchitiszes hörgés, ... mellhártyalobos bégetés ... gyulladt szívburok selymes zizegése ...” hangjait, s utána leírja, hogy a beteg milyen tüneteket mutat vagy mond el, amelyeket az orvosnak fel kell jegyeznie („álmatlanságot ... vakarózást ... könnyeket”), majd azt, hogy milyen növényi szereket kell a betegnek alkalmaznia gyógyulása érdekében (ford.: Lackfi János). Kedvelte a dél-mediterrán tájat, a sivatagot: azt írta, hogy „már-már tapintható az itteni fény”. Somlyó György szerint azt jelentette neki a sivatag, mint Petőfi-nak a puszta. Egyébként fotózással is kifejezte vonzalmát ehhez a világhoz. A költészet lényegét esszéiben fogalmazta meg (*Közelítés a szóhoz*): a már létező elemek új entitásba rendezése, vagy máskor így: nyelv, amely megszólaltatja azt, amit nincs mód kimondani. Franciára fordított több magyar költőt, első sorban Pilinszkyt. 2002 óta neuro-kognitív kutatásokkal foglalkozik.

Beney Zsuzsa (1930–2006)

Budapesten született és élte élete nagy részét. Orvosegyetemet végzett és 1954-ben avatták doktorrá. Tüdőgyógyászként dolgozott egészen 2000-ig. Korán egész életének gondolatvilágát, hangulatát meghatározó kettős tragikus élmény érte: kislánya két éves korában meghalt, majd nem sokra rá férje öngyilkos lett. Megszülető verseit 1972-ben adta ki, *Tűzföld* címen. Weöres Sándor sokra értékelte, azt írta: „a magyar költészet még aligha produkált szubtilisabbat, szellemibbet, mint Beney Zsuzsa lírája”. Az elfogadhatatlan halálélmény hívta tudatába és verseibe az Orpheus–Eurydiké mítosz párhuzamát, mintegy fordított képét, de mind a két alakkal azonosult. Ez a mítosz élete végéig visszatér lírájában, mint ahogy a halálközelség, a lét-nemlét határa örök témája. Később ezt saját infarktus-élménye még erősíti. Olykor az az érzésünk versei olvasásakor, mintha már túlról jönne vissza vagy tekintene vissza e földi létre. Valachi Anna szerint: „az orvosi tudása, intuitív költői észjárása és női érzékenysége együttesen tagolta-árnyalta szemléletét”. Rónay György úgy vélte, hogy ha orvosi hivatása nem venne el sokat idejéből, még milyen sok értékes irodalmi művet teremthetne. Ez érvényes korán kezdett irodalomtudományi működésére is, tanulmányokat írt – többek között – József Attiláról, Pilinszky Jánosról, Weöres Sándorról. 1993-ban az irodalomtudomány kandidátusa lett, 1999-ben habilitált. Több egyetemen oktatott (Pécs, Miskolc), egyetemi docens lett és több irodalmi kitüntetésben részesült (pl. József Attila-díjban).

*

Az általam sokra tartott orvos-költőket és az orvos-költőiség több vonulatát bemutató ismeretéseim után még néhány adattal egészítem ki az elmondottakat. Természetesen minden

nemzet tudna még néhány orvosként induló költőt említeni. Néhol jelentek is meg ezeket bemutató antológiák, például az angol nyelvterületről, ahol több jelentős személyről is kaphatunk információt (pl. Oliver Wendell, 1809–1894), vagy nyelvtől független összefoglaló könyveket említhetnék (Mary Lou McDonough: *Poet Physicians*; Lars Erik Böttiger: *Litteräre Läkare*). Magyar vonatkozásban ilyenről nem tudok, de saját gyűjtésem alapján hadd idézzek néhány nevet a régebbiek közül (jelenleg élőket nem említve): Enyedi Sámuel (1627–1671), Földi János (1755–1801), illetve a 20. századból: Erg Ágoston, Mária Béla, Szirmai Endre, Réthy Zoltán, Urr Ida, Gutai Magda, Bodosi György.

Régóta működik a nemzetközi orvosírók társasága. A MOKK (Magyar Orvosírók és Képzőművészek Köre) 1975-ben alakult, azóta évente tartja üléseit, amelyeken sok költő is elszavalja műveit, az elhangzókat a társaság évente kiadja. 2004-ben Budapest adott otthont a nemzetközi társaság ülésének.

(A közlemény megjelent a szerző „Gyógyítás és szépség. Kalandozás az orvoslás és az esztétika között” című kötetében [Oriold és Társai Kiadó, Budapest, 2015. ISBN 978-615-5443-30-5]. A kiadó közlési engedélyét megköszönve ezúton hívjuk fel olvasóink figyelmét a kötetre.)

Felhasznált irodalom

- András Sándor: A költő Gottfried Benn (adattar.vmmi.org/cikkek/9250/hid_1967_02-03_05_andras.pdf) Megtekintés: 2016.03.16.
- Babić, S.: Zmaj – a magyar költészet fordítója = Hungarológiai Közlemények (Újvidék) 16. évf. 1984. 1. szám, 695–710. o.
- Bányai János: Zmaj magyarul = Híd, 12. évf. 1983. 1374–1378. o.
- Becher Péter et al.: Friedrich Schiller – orvos vagy költőfejedelm? = Lege Artis Medicinae, 20. évf. 2010. 8. szám, 538–540. o.
- Benn, Gottfried: Kígyóból a kanyar. Fordította: Mohácsi Árpád. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2012.
- Berndorfer Alfréd: Schiller ifjúkori orvos-filozófiai művei = Orvosi Hetilap, 101. évf. 1960. 32. szám, 1149–1150. o. (recenzió)
- Gaspar, Lorand: Az anyag negyedik halmazállapota. Szerkesztette: Lackfi János. Múlt és Jövő Könyvek, Budapest, 1999.
- Gaspar, Lorand: Fénnyel írni. Fordította és az utószót írta: Somlyó György. Orpheus Könyvek, Budapest, 2001.
- Gittings, R.: John Keats, physician and poet = Journal of the American Medical Association, Vol. 224. 1973. 51–55. o.
- Gyimesi Andrea: Az igazság arcai. Beszélgetés Beney Zsuzsával = Lege Artis Medicinae, 10. évf. 2006. 3. szám, 276–279. o.
- Häfner, S.: Friedrich Schiller and psychosomatics = European Psychiatry, Vol. 30. (suppl. 1) 2015. 1852. o. (abstract)
- Hidvégi Jenő, Kalocsai Gabriella: Az orvos-költő 200 éve született. J. Keats = Orvosi Hetilap, 136. évf. 1995. 50. szám, 2739–2742. o.
- Jones, A. H.: Literature and medicine: physician-poets. = Lancet, Vol. 349. Issue 9047. 1997. 275–278. o.
- Laing, R. D.: Gubancok (Knots). Fordította: Tasnády Attila. Utószó: Erős Ferenc. Budapest, 1983.
- McDonough, M. L.: Poet Physicians. An Anthology of Medical Poetry Written by Physicians. Springfield, Ill., 1945.
- Neto, Agostinho: Vértünk, virágunk. Fordította és bevezeti: Tóth Éva. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1980.
- Puder Sándor: Szépirodalom és orvostudomány. Novák és tsa, Budapest, 1938.
- Schultheisz Emil: A tankölmény az orvosi oktatásban = Orvostörténeti Közlemények, 2002. 178–181. szám, 5–22. o.
- Weöres Sándor: A vers születése. In: uő: Egybegyűjtött írások, I. kötet. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1986. 219–261. o.